

els
boscós públics
a Catalunya

Cofinançat per Fons Social Europeu

FONS
SOCIAL
EUROPEU

eQual

forest eQual
ADAPTACIÓN FORESTAL XXI

Generalitat de Catalunya
Departament de Medi Ambient
i Habitatge

Edita:

Direcció General del Medi Natural. Servei de Gestió Forestal

Coordina:

Pere Omedes Pérez

Textos:

Òscar Garcia Company

Gemma Torrelles Cuny

Jordi Tristany Trench

Disseny:

Richard Martin Vidal

Col·laboracions:

Santi Farriol Rafel

Pere Frigola Vidal

Jorge Heras Dolader

David Meya Nos

Anton Vallvey Sanromà

Revisió lingüística:

Pepa Rosiñol Pautas

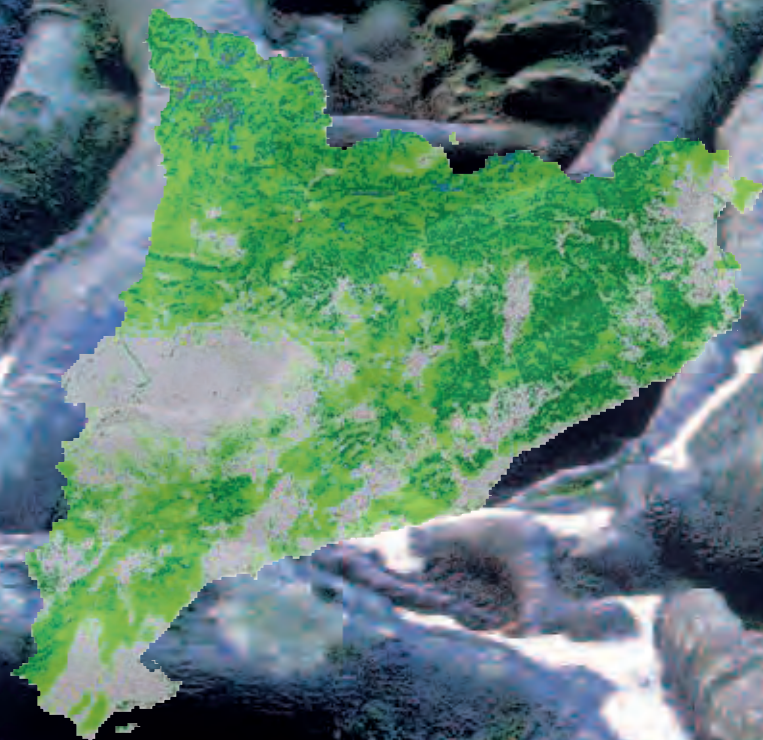
Maquetació i impressió:

fotocomposició gama sl

forest f... 3. Finca forestal de propietat pública.
*Forest catalogada, comunal, de l'Estat, de propis,
nacional, pública.*

Catalunya, un país

forestal

Superfície forestal a Catalunya (1.940.000 ha).

Catalunya és un país eminentment forestal. El 61% de la superfície està ocupada per terrenys forestals:

prats, matollars, erms naturals i sobretot boscos, **els quals representen un 38% del territori, amb prop d'1.200.000 ha.**

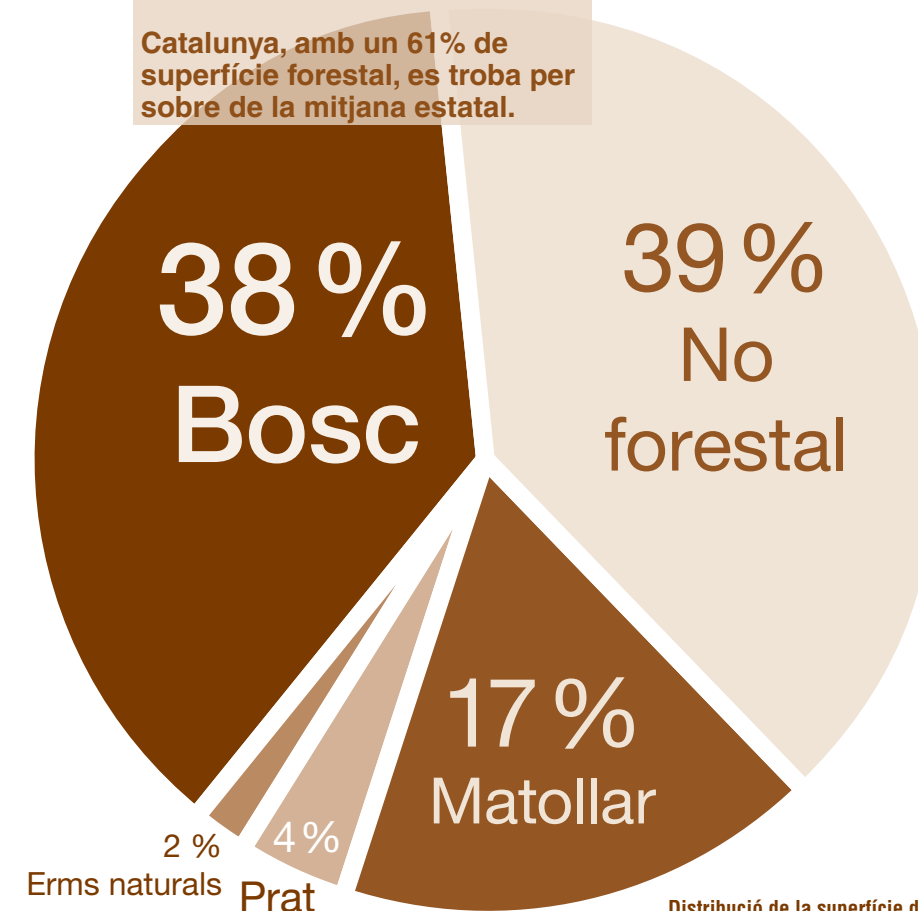
Atesa la complexitat del relleu i la diversitat de les condicions bioclimàtiques de Catalunya, existeixen comunitats forestals extremadament variades: pinedes, alzinars, suredes, rouredes, castanyedes, fagedes, avetoses, boscos de ribera, comunitats arbustives, etc.

Dels diferents tipus de bosc presents a Catalunya, **la pineda de pi blanc és el que ocupa una major superfície, amb 240.000 ha.** Pel que fa als arbres, l'alzina és l'espècie principal amb 375 milions d'exemplars. En canvi, el pi roig és l'espècie més important amb volum de fusta present al bosc, amb 25 milions de metres cúbics.

Als boscos catalans hi ha aproximadament 1.400 milions d'arbres. Això representa una mitja de 200 arbres per habitant.

La superfície forestal de Catalunya representa el 7% de la superfície forestal total d'Espanya.

Catalunya, amb un 61% de superfície forestal, es troba per sobre de la mitjana estatal.

Distribució de la superfície de Catalunya segons els usos del sòl.

Font: Mapa de cobertes del sòl de Catalunya.

Els boscos públics de Catalunya

Què són?

Els boscos públics són els terrenys forestals que pertanyen a entitats de dret públic: Generalitat de Catalunya, ajuntaments, entitats municipals descentralitzades, diputacions, Estat, etc. També es consideren boscos públics els terrenys forestals comunals, l'aprofitament dels quals correspon al comú de veïns d'una població.

A Catalunya hi ha més de 800 boscos públics, que ocupen una superfície d'aproximadament 450.000 ha (el 23 % de la superfície forestal del país). D'aquestes, 380.000 estan declarades d'utilitat pública i són, majoritàriament, propietat de les entitats locals (principalment ajuntaments i entitats municipals descentralitzades).

La Generalitat de Catalunya és propietària de 100.000 ha forestals, algunes de les quals corresponen a boscos tan emblemàtics, com el bosc de Poblet (de propietat pública des de fa 170 anys) o la Mata de València (l'avetosa amb més extensió de l'Europa meridional).

Distribució de la superfície forestal pública.

On són?

Els boscos públics es troben situats majoritàriament a les comarques del Pirineu i de les Terres de l'Ebre, principalment al Pallars Sobirà, la Val d'Aran, l'Alt Urgell i el Pallars Jussà.

Sovint se situen a les cotes més elevades de les muntanyes, o en capçaleres de rius i torrents; malgrat això, també hi ha forests públiques a llindar del mar, com la duna litoral, al terme municipal de l'Escala, la muntanya de Colera, la muntanya de Portbou o d'altres ubicades als aiguamolls de l'Empordà i al delta de l'Ebre.

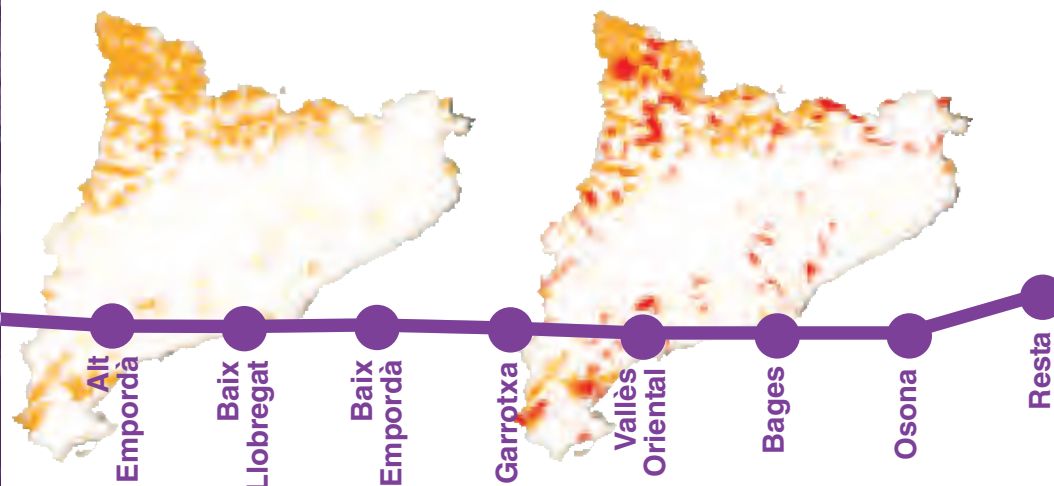
Com són?

La gran variabilitat d'espais que ocupen i la diversitat d'ecosistemes on són presents, els doten d'una gran diversitat des del punt de vista geològic, climàtic i, per tant, florístic, faunístic i paisatgístic.

Així doncs, als boscos públics tenim representada la vegetació de les tres regions biogeogràfiques presents a Catalunya: la boreoalpina (amb predomini de pinedes de pi negre, avetoses i prats alpins), l'eurosiberiana (amb pinedes de pi roig, rouredes i fagedes) i la mediterrània (amb alzinars, carrascars, brolles, màquies, matollars,...), a més de la vegetació de ribera.

D'altra banda, aquesta heterogeneïtat d'ecosistemes, fa que en moltes de les forests públiques, a més de la funció de producció de fusta, que durant anys ha estat una font de progrés i desenvolupament dels pobles de muntanya, en l'actualitat prenguin especial importància altres funcions ambientals, socials i de protecció del medi natural.

Superfície forestal pública a Catalunya.

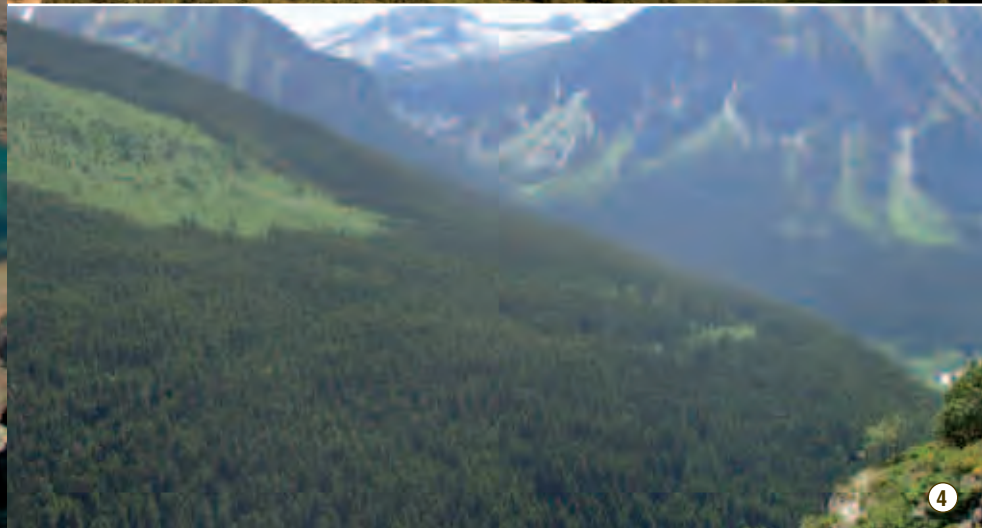

Superfície forestal propietat de la Generalitat de Catalunya.

La forest pública més gran de Catalunya té 12.900 ha i és propietat de la Generalitat de Catalunya. Està inclosa dins del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, al municipi de la Vall de Boí, i s'anomena "Ribera de Sant Nicolau, de Caldes, Llacs, Capçalera de Caldes, Port de Caldes i Font de Sant Martí".

Aproximadament el 50% de la superfície forestal pública està ocupada per pastures, mentre que als boscos predominen el pi roig i el pi negre.

Els boscos públics de Catalunya

- ① **Forest:** Obaga i Solana d'Àreu (Pica d'Estats)
CUP*: 114 de Lleida
Propietari: Entitat Municipal Descentralitzada d'Àreu
- ② **Forest:** El Pedraforca
CUP: 15 de Barcelona i 96 de Lleida
Propietari: Ajuntament de Saldes, Ajuntament de Gósol
- ③ **Forest:** Muntanya de Montserrat
CUP: 1, 18 i 19 de Barcelona
Propietari: Generalitat de Catalunya
- ④ **Forest:** La Mata de València
CUP: 325 de Lleida
Propietari: Generalitat de Catalunya
- ⑤ **Forest:** El Port
CUP: 6 de Tarragona
Propietari: Ajuntament d'Horta de Sant Joan

④ ①

②

③

⑤

*CUP: Catàleg d'utilitat pública

Els boscos públics al llarg de la

història

Període romà (400 a.C. - 400 d.C.). La major part de la superfície forestal pertany a l'Imperi tot i que també existeix la propietat particular o comunal, sota figures, com la compascua.

Període visigòtic (400-700). La propietat particular segueix existint, tot i que es dóna un ús comunal als boscos i a les pastures per part de la població.

Ocupació àrab de Catalunya (segle VIII). Es produeixen canvis profunds als boscos, accentuant la substitució de boscos per conreus i fruiters.

Època carolíngia (a partir sobretot del segle IX). S'institueix un nou règim de propietat per a les terres que els musulmans abandonen, les aprisions, o drets del primer ocupant, que sovint prenen forma d'alous, on la Corona cedeix a petits i grans propietaris el domini ple i sense càrregues d'aquestes terres.

A partir del segle XI, els pagesos són sotmesos al domini d'un senyor o de l'Església, trencant-se així la tradició romana de relació entre poder públic i poble, instaurant-ne el vassallatge i el feudalisme. En el cas dels Pirineus la situació és diferent, i se segueix un règim germànic i no romà, així doncs, la titularitat dels drets (no de la propietat) és col·lectiva mantenint-se així el que avui entenem com les forests comunals.

A finals del segle XIV, s'inicia una revolta pagesa que de manera intermitent es prolonga un segle, i acaba l'any 1487, quan Ferran II dicta la sentència de Guadalupe, per la qual la relació dels pagesos i els senyors passa a ser un contracte d'emfiteusi, així doncs, el camperol català del segle XV esdevé un propietari que explota la seva terra i hi inverteix.

Segles XVII i XVIII. L'agricultura catalana s'intensifica i arriba a suposar una part substancial de les exportacions de l'Estat. Durant aquesta època les vinyes substitueixen grans extensions de bosc (aquesta situació es manté fins a l'arribada a Catalunya de la fil·loxera, a finals del segle XIX).

Principis del segle XIX. Les idees liberals impulsen, durant la primera meitat de segle, el procés desamortitzador. Aquest pretén traslladar la propietat de les "mans mortes" (Estat, Església, municipis, comunitats i estaments públics) als particulars.

Any 1863. L'aparició de la primera Llei forestal, i la posterior creació del Catàleg de forests d'utilitat pública, lliura de la desamortització moltes forests catalanes per la seva funció protectora i productiva. Al final del procés desamortitzador la propietat es caracteritza per un augment de la propietat particular, tendència que es manté fins als nostres dies.

Any 1980. Amb la constitució i creació de les autonomies es transfereixen a Catalunya, i a la resta de Comunitats Autònomes, les competències en conservació de la natura. L'Any 1994 es conclou la transferència de la propietat de les forests estatals a la Generalitat.

Any 1988. Catalunya és la primera autonomia que redacta la seva pròpia llei forestal incloent-hi elements innovadors com el reconeixement de les competències dels ajuntaments en la gestió dels boscos d'utilitat pública de la seva propietat o la creació del Centre de la Propietat Forestal.

Actualment, les competències en matèria de gestió de boscos públics recau sobre la Direcció General del Medi Natural, del Departament de Medi Ambient i Habitatge.

Font: Boada, M. (2005) «Evolució històrica dels boscos de Catalunya» dins de Vilà, Ll. et al., *Els boscos a Catalunya. Aprofitament i futur*. Col·lecció Ciència, Cultura i Humanisme, 2. Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona.

Usos i funcions

dels boscos públics

Durant els últims decennis s'ha produït una sèrie de canvis importants en els usos tradicionals dels boscos que ha provocat una modificació en les condicions de demanda sobre l'ús dels boscos i la manera de gestionar-los. Tant és així que, actualment, **la gestió forestal dels boscos públics, té com a objectiu la compatibilització de les funcions de producció amb les funcions ecològiques i les funcions socials.**

Així doncs, atès el **caràcter multifuncional dels boscos públics**, a més de la **producció** de fusta i altres recursos econòmics (llenya, pastures, suro, bolets, fruits, plantes medicinals i aromàtiques, biomassa, caça i pesca, etc.), també compleixen **funcions ecològiques** (fixació de carboni atmosfèric, control de l'erosió i del cicle hidrològic, conservació i millora d'hàbitats de fauna i flora, etc.) i **funcions socials** (usos de lleure, de paisatges, educatius, etc.).

El 32 % dels boscos d'utilitat pública es troba en parcs naturals, i el 66 % formen part de la xarxa Natura 2000.

L'hàbitat natural de gran part de les espècies de fauna subalpina protegida o en perill d'extinció, com el gall fer, es troba a les forests públiques.

Per tal de preservar els valors i les funcions dels boscos públics, l'Administració forestal s'ha dotat de diferents eines i recursos amb la finalitat de garantir una **gestió forestal sostenible** com són el Catàleg de boscos d'utilitat pública, l'ordenació forestal, la certificació forestal i els ajuts i les inversions en forests públiques.

El Catàleg de boscos d'utilitat pública

Superfície (ha)

350.000

300.000

250.000

200.000

150.000

100.000

50.000

0

Barcelona

Girona

Lleida

Tarragona

Plànol del Bosc de Poblet. Districte Forestal de Tarragona, 1879

Distribució de la superfície forestal declarada d'utilitat pública per província.

El Catàleg de boscos d'utilitat pública (CUP) es va crear el 1862 i després de més d'un segle d'existència s'ha constituït com un instrument tecnicojurídic fonamental per a la defensa del patrimoni forestal de titularitat pública.

L'origen del concepte d'utilitat pública aplicat a les forests en l'àmbit de l'Estat s'emmarca en el procés derivat de la política desamortitzadora, especialment en l'anomenada Llei Madoz de desamortització general de 1855. D'acord amb l'esmentada Llei, s'exceptuaven de la desamortització diversos grups de béns entre els quals s'inclouen algunes forests i altres terrenys d'aprofitament comú.

L'any 1859 es va aprovar i publicar la *Clasificación General de los Montes Públicos*, que va representar el primer inventari sobre el patrimoni forestal de titularitat pública de l'Estat. Aquesta classificació de les forests i l'establiment de la categoria dels inalienables de l'àmbit públic per motius d'interès general va representar el primer pas per a l'establiment del Catàleg de forests d'utilitat pública, aprovat pel Reial decret de 22 de gener de 1862.

Posteriorment, una nova modificació dels criteris d'excepció a la desamortització (introduint el concepte d'utilitat pública) va donar lloc a la creació d'un nou catàleg, l'any 1901.

Actualment, es considera un registre públic de caràcter administratiu en el qual s'inclouen totes les forests que hagin estat declarades d'utilitat pública, així com totes les actuacions que tinguin a veure amb el seu estat jurídic i patrimonial (atermenaments i fitacions, ocupacions, concessions i servituds, segregacions, permutes, etc.), i esdevé un dels instruments més importants de l'Administració forestal per a la defensa del patrimoni forestal de titularitat pública.

D'acord amb la Llei 6/1988, de 30 de març, forestal de Catalunya o la *Ley 43/2003, de 21 de noviembre, de Montes*, perquè un bosc pugui ser declarat d'utilitat pública i ser inclòs al CUP, ha de complir alguns dels requisits següents:

- Estar situats a les capçaleres de les conques hidrogràfiques, ribes de rius, rieres i torrents.
- Estar pròxims a poblacions, la funció dels quals respon a criteris d'esbarjo i de protecció del paisatge.
- Ésser essencials per a la protecció del sòl enfront de processos d'erosió, evitant-la o reduint allaus, riades i inundacions, i defensant poblacions, cultius i infraestructures.
- Contribuir a la conservació de la diversitat biològica o formar part d'espais naturals protegits.

La qualificació d'utilitat pública atorga als boscos la naturalesa jurídica de domini públic i, en conseqüència, passen a ser inalienables, imprescriptibles i inembargables

Actualment, a tot l'Estat hi ha més de 7 milions d'hectàrees forestals inscrites als diferents catàlegs de forests d'utilitat pública.

A Catalunya, la superfície total declarada d'utilitat pública és de 380.000 ha. Lleida és la demarcació territorial amb una major superfície de forests declarades d'utilitat pública amb 270.000 ha. Pel que fa a l'àmbit comarcal, el Pallars Sobirà és, amb diferència, el que té més hectàrees declarades d'utilitat pública (79.000 ha), seguida per la Val d'Aran amb 57.000 ha.

Bosc de Poblet (any 1924)

L'ordenació forestal

dels boscos públics

Plànol de gestió del projecte d'ordenació de les forests números 52 "Gabarret" i 55 "Obaga Plana, Cervellà i Conflent" del Catàleg de Lleida, propietat de l'EMD d'Os de Civís (les Valls de Valira, Alt Urgell).

Distribució de la superfície forestal pública ordenada per demarcació territorial.

L'ordenació forestal és l'instrument bàsic de planificació que organitza en l'espai i el temps les actuacions de

gestió forestal, tenint en compte totes les restriccions del medi i la importància de les externalitats, i fent que els objectius dels propietaris i les demandes de la societat siguin viables econòmicament, però també ambientalment.

L'ordenació forestal ha esdevingut en els darrers anys un instrument particularment eficaç per dur a terme la política forestal de la Generalitat en les forests públiques amb l'objectiu de:

- Desenvolupar la planificació forestal i garantir-ne la vinculació amb l'ordenació del territori i la planificació urbanística.
- **Potenciar la gestió i l'ús de les forests públiques i adequar l'ordenació de l'ús recreatiu dels terrenys forestals.**

Tradicionalment la planificació dels terrenys forestals s'ha associat amb l'objectiu d'augmentar la producció dels boscos sota els principis de persistència de la massa, rendiment sostingut i màxim d'utilitats, si bé, actualment, l'escassa rendibilitat dels

productes fustaners i l'interès de la societat per altres usos no productius (conservació, lleure, paisatge, millora d'hàbitats, etc.) s'ha traduït en una tendència al canvi en els mètodes d'ordenació que aporten una major flexibilitat en la planificació i una major sensibilitat amb l'entorn natural. L'ordenació forestal dels boscos públics es concreta en tres tipus de documents tècnics: els projectes d'ordenació forestal (PO) i els plans tècnics de gestió i millora forestal (PTGMF) o en el cas de finques menors de 25 ha els plans simples de gestió forestal (PSGF).

Des de l'any 2003, l'aposta clara del DMAH per la política contínua de foment de la gestió forestal sostenible, ha esdevingut prioritària per a la dotació d'ajuts a la planificació i redacció de projectes d'ordenació, en el marc del Pla de desenvolupament rural (PDR). Això ha suposat un impuls molt important a l'ordenació dels boscos públics, fet que ha permès duplicar la superfície pública ordenada, molt per damunt de les perspectives del Pla Forestal Espanyol. Actualment el 54% dels boscos públics de Catalunya estan ordenats, d'aquests, 42.000 ha són propietat de la Generalitat i 198.000 ha d'entitats locals.

Les primeres ordenacions de boscos públics a Espanya es varen realitzar l'any 1890.

En els darrers 6 anys s'ha duplicat la superfície ordenada de les forests públiques de Catalunya.

Tarragona

Terres de l'Ebre

Vall de Santa Magdalena. Forest pública a les Valls de Valira (Alt Urgell)

Certificació forestal

dels boscos públics

L'origen de la certificació forestal s'emmarca en la problemàtica de la desforestació tropical i en les campanyes promogudes per grups ecologistes internacionals (WWF, Greenpeace, Friends of the Earth, etc.) de boicot al comerç de la fusta tropical durant els anys 80. Tanmateix, no és fins a l'any 1992 que es va celebrar la Conferència de les Nacions Unides de Río de Janeiro que apareix la primera definició de gestió forestal sostenible (GFS).

Des de la seva aparició a principis de la dècada dels 90, en els últims anys la certificació forestal ha tingut un fort desenvolupament arreu del món, trobant nombrosos esquemes de certificació.

Els esquemes de certificació forestal majoritaris a Catalunya són dos, el Programa per al reconeixement de sistemes de certificació forestal (PEFC), promogut principalment per organitzacions de propietaris forestals i de la indústria, i el Consell d'Administració Forestal (FSC), promogut per grups ecologistes, cadascun dels quals amb les seves normes o criteris de sostenibilitat.

La certificació forestal és un procés voluntari mitjançant el qual una tercera part independent certifica que el gestor o transformador forestal sol·licitant desenvolupa la seva activitat de manera sostenible, és a dir, d'acord a uns criteris o normes que duen el concepte de sostenibilitat al terreny pràctic.

A través de la certificació forestal es pretén que el consumidor, mitjançant l'etiquetatge del producte final, tingui garanties que els productes d'origen forestal que consumeix procedeixen de boscos gestionats de manera sostenible.

A Catalunya, la superfície forestal certificada segons el sistema PEFC és de 75.069 ha, el 48,23% de les quals són de titularitat pública (36.206 ha).

El 4% de la superfície forestal de Catalunya està certificada, mentre que a l'àmbit espanyol la superfície forestal certificada representa un 2%.

L'objectiu de la certificació forestal és el de promoure una gestió forestal sostenible a través d'uns criteris que inclouen aspectes socials, ambientals i econòmics.

El 28,5% (14.395 m³) de la fusta ofertada dels boscos públics durant l'any 2007, ja prové de boscos que disposen de certificació de gestió forestal sostenible.

En el procés de certificació forestal és fonamental la participació de diferents agents socials i la propietat pública. En aquest procés, l'ordenació de les forests públiques és fonamental per poder accedir a la certificació forestal.

Superfície forestal certificada

Sistema certificació	Superfície certificada a escala mundial (ha)	Superfície certificada a l'Estat espanyol (ha)	Superfície certificada a Catalunya (ha)
PEFC	196.050.829	565.832	75.069
FSC	84.291.464	119.982	449
TOTAL	280.342.293	685.814	75.518

Actuacions de

conservació i millora

18 | 19 conservació
i millora

PREVENCIÓ D'INCENDIS FORESTALS

Actuació: Mesures de prevenció d'incendis forestals en forests privades amb conveni de gestió

Any: 2006

Descripció: Projecte del Perímetre de Protecció Prioritària (PPP) Priorat-Serra de Montsant

Pressupost: 1.105.804 €

CONTROL DE L'EROSIÓ

Actuació: Restauració hidrològica al Bosc de Poblet

Forest: Bosc de Poblet (núm. 1 del catàleg de Tarragona)

Any: 2001

Descripció: Restauració hidrològicoforestal i construcció d'escullera al barranc Torrentí-La Pena

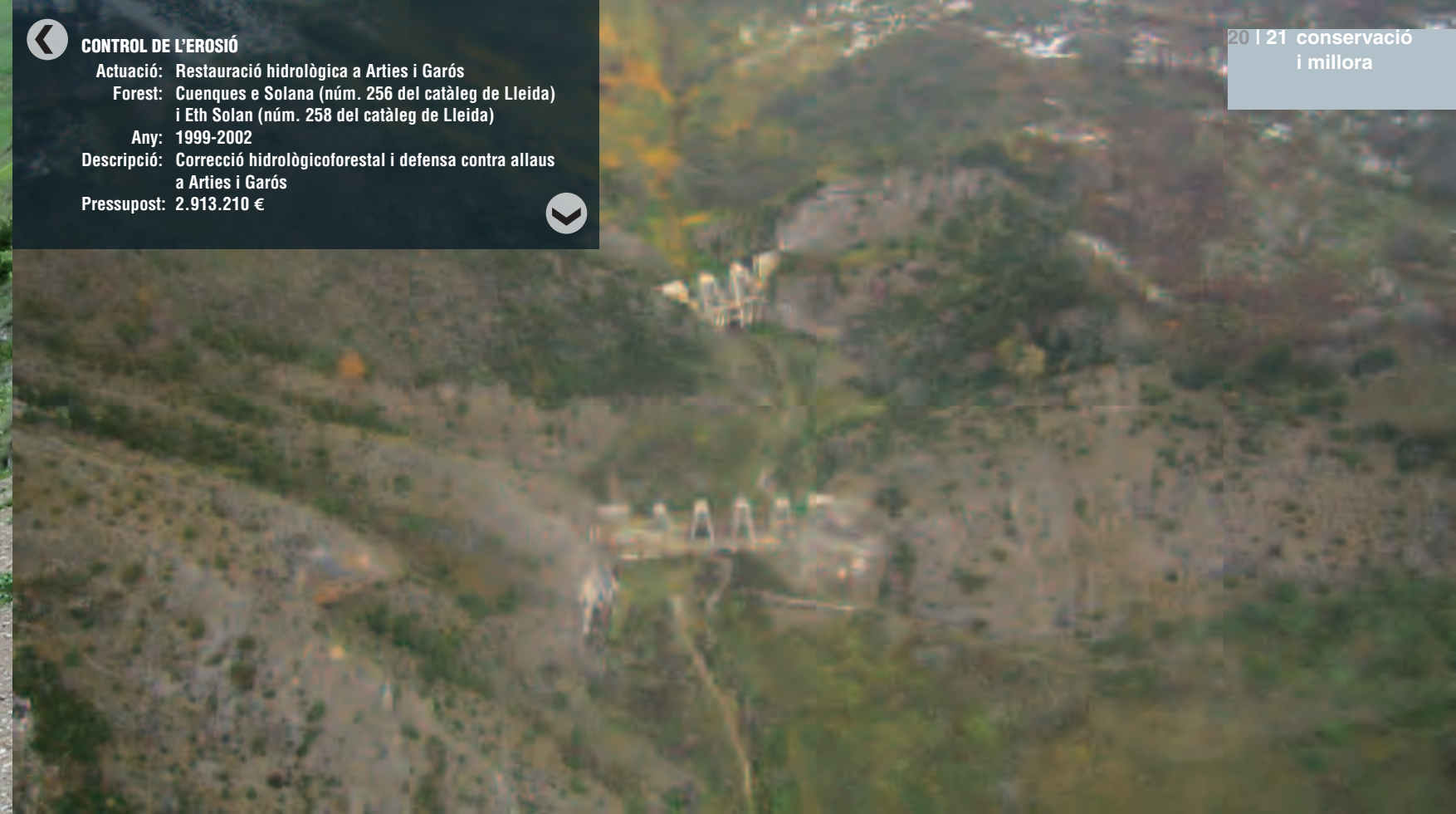
Pressupost: 355.701 €

CONTROL DE L'EROSIÓ

Actuació: Restauració hidrològica a Arties i Garós
Forest: Cuenques e Solana (núm. 256 del catàleg de Lleida) i Eih Solan (núm. 258 del catàleg de Lleida)
Any: 1999-2002
Descripció: Correcció hidrològicoforestal i defensa contra allaus a Arties i Garós
Pressupost: 2.913.210 €

CONTROL DE L'EROSIÓ

Actuació: Correcció hidrològicoforestal del barranc de Senet

Forest: Fenerui, Besiberri i Xelada (núm. 244 del catàleg de Lleida) a Vilaller

Any: 1960-1970

CONTROL DE PLAGUES FORESTALS

Actuació: Campanya anual de control contra la processionària del pi

Any: 2007

Descripció: Tractament aeri de 20.000 ha

Pressupost: 480.000 €

TRACTAMENTS SILVÍCOLES

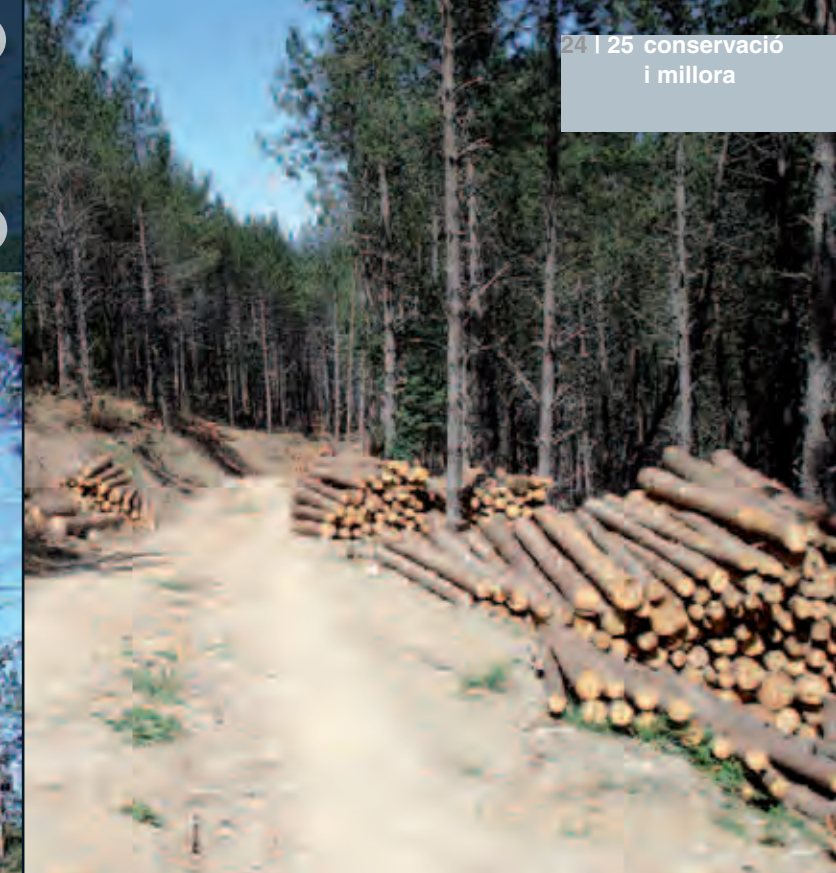
Actuació: Tractaments silvícoles al Pont de Suert

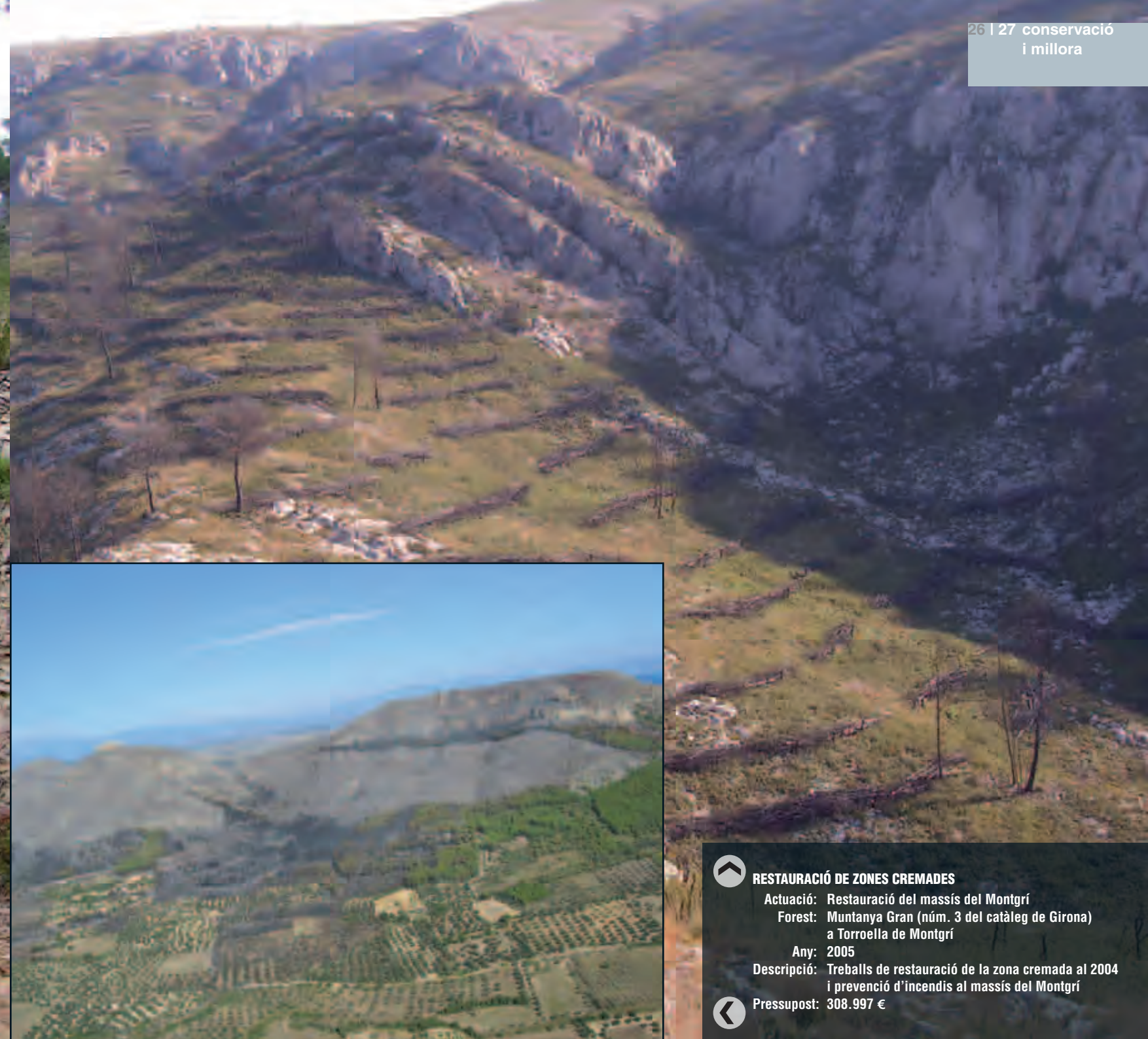
Forest: Comunal de Malpàs i Massivert

Any: 2005

Descripció: Tractaments silvícoles a la forest Comunal de Malpàs i Massivert

Pressupost: 64.474 €

XARXA VIÀRIA FORESTAL

Actuació: Manteniment de la xarxa viària de forests patrimonials
Forest: La Fou (núm. 2 del catàleg de Tarragona) a la Sénia
Any: 2005
Descripció: Arranjament del camí de la Fou
Pressupost: 115.041 €

RESTAURACIÓ DE ZONES CREMADES

Actuació: Restauració del massís del Montgrí
Forest: Muntanya Gran (núm. 3 del catàleg de Girona)
a Torroella de Montgrí

Any: 2005

Descripció: Treballs de restauració de la zona cremada al 2004
i prevenció d'incendis al massís del Montgrí

Pressupost: 308.997 €

◀ **FIXACIÓ DE DUNES**
Actuació: Fixació de la Duna Litoral a l'Escala
Forest: Duna Litoral (núm. 64 del catàleg de Girona)
Any: Finals segle XIX, principis segle XX

⬆ **REPOBLACIÓ FORESTAL**
Actuació: Restauració forestal a Portbou
Forest: Muntanya de Portbou (núm. 72 del catàleg de Girona)
Any: 2002
Descripció: Restauració hidrològicoforestal a la conca de la rambla de Portbou
Pressupost: 2.793.251 €